

Küçük Bir Oyun

Yaşadığımız şehir büyük bir satranç tahtasıdır

Prof. Dr. Ergin Çiftçi

Sporcu
erginciftci@gmail.com

Mavikale'nin bu sayısında, yoksul ama zeki bir kız çocuğunun satrançla tanışmasını anlatan bir filmi tanıtacağım: Küçük Bir Oyun

Filmin Künyesi

Türkçe adı	Küçük Bir Oyun
Orijinal adı	A Little Game
İngilizce adı	A Little Game
Yönetmen	Evan Oppenheimer
Yapım yılı	2014
Yapımcı ülke	ABD
Orijinal dil	İngilizce
Süresi	92 dakika
Eserin yazarı	Evan Oppenheimer
Oyuncular	Makenna Ballard, F. Murray Abraham, Ralph Macchio, Janeane Garofalo, Fina Strazza, Olympia Dukakis, Fatima Ptacek, Rachel Drath
IMDB Puanı	6.4

Max, New York merkezinde yaşayan dar gelirli bir ailenin büyük kızıdır. Fedakâr anne ve babasının yanında, Yunan asıllı büyükannesi Yaya ve küçük

kız kardeşi Jez ile birlikte mutlu bir yaşam sürmektedir. 10 yaşındayken, Max'in okulda çok parlak bir öğrenci olduğu keşfedilir. Öğretmenleri, seçkin kız öğrencileri kabul eden özel bir okula gönderilmesinin daha faydalı olacağını aileye bildirir. Kapıcı olan baba ve aşçılık yapan anne Max'i evlerinden çok uzakta bu okula yazdırırlar. Ancak masrafları karşılamak için artık çok daha fazla çalışmaları gerekecektir.

Max, lüks arabaların, özel şoförlerin ve dadıların çevresinde pervane olduğu seçkin öğrencilerle dolu bu okula alışmakta zorlanır. Aldığı yüksek notlarla sınıf arkadaşlarından Isabella'nın da nefretini kazanır. Isabella yolsul bir çevreden gelen Max'i küçük düşürmek için eline geçen hiçbir fırsatı kaçırmaz. Max'in ayak-kabılarının eskimiş oluşunu, babasının kapıcı olmasını bile diğer öğrencilerin alay konusu haline getirir.

Max'in parlak bir öğrenci olduğunu fark eden sınıf öğretmeni, kendisi gibi zeki olan bütün kızların yaptığı gibi,

Küçük Bir Oyun, filminin afişi

dersten sonra satranç kulübüne gitmesini öğütler. Ancak Max satranç oynamayı bilmemektedir; öğrenebileceği bir kitap olup olmadığını sorar. Öğretmen, satranç bir başkasından öğrenmenin daha iyi olacağını, satranç eğitmenlerinin bu konuda çok iyi olduğunu söyler.

Max okulun satranç kulübüne girer

girmez kendisini karşılayan öğretmen onun satranç düzeyini sorar. Araya giren Isabella, Max ile ilgilenmeye gönüllü olur, onu bir satranç masasına oturtur. Isabella beyaz taşları Max'e verecek kadar kendine güvenmektedir: "Ne kadar zeki olduğunu görelim bakalım. Yap hamleni!" Max'in satranç konusunda gerçekten hiçbir şey bilmediğini keşfetmek Isabella için erken kazanılmış bir zaferdir: "Demek ilk hamleyi yapmayı bile bilmiyorsun: Ne kadar dokunaklı!"

Bu alaycı tavır Max'i öylesine yaralamıştır ki hemen orada intikam yemini eder: "Bir gün buraya yeniden geleceğim ve ben sana bir şeyler öğreteceğim!"

Aynı akşam, eve dönüş yolunda tadilat olması nedeniyle, Washington Square Park'tan geçmek zorunda kalan Max, satranç oynayan park sakinleriyle ilk kez karşılaşır. Yaşlı, rakip bekleyen yalnız bir adamla göz göze gelir; sanki ikisi de birbirinden hoşlanmamıştır!

Max, babasından kendisine satranç öğretmesini isteyecek olur ama onun başını kaşıyacak zamanı yoktur. Çaresiz parktakilerden satranç öğrenmeye karar verir. İlk bakışta gözünün tutmadığı Norman ile böyle tanışır. Ancak Norman'ın da Max gibi paraya çok ihtiyacı vardır. Para karşılığında Max'e satranç dersi vermeyi kabul eder. Ertesi gün Max kumbarasındaki bütün parasını alıp gelir ama Norman 5 dolar tamamlanmadan derse başlamayı kabul etmez. Max, haylaz bir arkadaşının çevirdiği bir oyundan kendi payını alınca yeniden Norman'ın karşısına çıkar. Böylece ilk ders başlamış olur.

Norman, derse öğrencisinin satranç konusunda ne bildiğini test ederek başlar. Kısa sürede hayal kırıklığına uğrar: Max henüz satranç taşlarının adını bile bilmemektedir! Oysa kendisi onun yaşadayken çoktan satranç şampiyonlukları kazanmaya başlamıştır. Satranç konusunda tam olarak ne bildiği so-

Max, satranç kulübünde.

rulunca Max'in yanıtı oldukça açıktır: "Zeki insanlar için güzel bir oyun!" Aslında bu bile başlamak için kötü bir nokta değildir.

Norman taşları tanıtmaya piyondan başlar. Onları küçük çocuklara benzetir; İlk önce heyecanlıdırlar, iki kare gidebilirler, sonra hemen tembelleşir birer birer gitmeye başlarlar. Norman piyonu anlatır anlatmaz dersi bitirir; her gün bir taşı öğrenmek yeterlidir! Oysa Max'in acelesi vardır.

Norman'a göre en iyi satranç oyuncularının ortak yönü "şehirli çocuklar" olmalarıdır: "Şehirli çocuklar, kendini beğenmiştir, ama bu konuda ileri de gitmezler. Onlar şeylerle nasıl oynayacağını bilen, onların arasındaki bağlantıları görebilen çocuklardır. Tıpkı bir satranç tahtası gibi, farklı biçimlerde sürekli değişen bir ortamda, her gün birbirlerine çarparak geçip giden farklı insanlara alışkındırlar."

Norman, böylece Max için 1.d3 olan ilk hamlesini yapmış olur: "Bu piyon sensin. Yeni bir okula başladın, bu yüzden ileri gideceksin, ancak, bu yeni okuldan emin değilsin, dolayısıyla iki yerine sadece tek bir kare ileriye gidersin." Norman hamleyi anlatmayı sürdürür: "Bir kere elini taştan ayırırsan,

hamle tamamlanır, sıra bana geçer."

Max, bir sonraki derse geldiğinde piyonunun karşısına sürülmüş siyah bir piyon görür. Norman hamlesini yapmış, sıra yeniden Max'e geçmiştir. Norman, Max'in yanına duracak bir arkadaşına ihtiyacı olduğunu söyleyerek 2.c4 hamlesini önerir. Oysa Max bu yeni okulda henüz bir arkadaş edinememiştir. Tek arkadaşı küçük kardeşi Jez'dir. Norman, bu acıklı durumdan üzüntü duyarak 2.a3 hamlesini önerir (Diyagram 1). Max kısa süre sonra okuldan Becky ile ilk arkadaşlığını kurunca derste yanındaki piyonu iki sürmeyi başarır. Dersler ilerledikçe Max satranç taşlarının adını öğrenir, onların hareket mekanizmalarını kavrar. Norman bunların hiçbirini öğrencisine hazır olarak sunmaz. Max sürekli şehir içinde dolaşacak, arayacak ve keşfedecektir. Kale'yi bir kilsede, atı bir süvaride, veziri Özgürlük Abidesi'nde keşfeder. Bu keşif sırasında şehirden hiç ummadığı yardımlar görür.

Satranç dersleri ilerlerken Max'in hayatında başka değişiklikler de olur. Ona sürekli "İki gözüm!" diye hitap eden sevgili büyükannesi Yaya'yı kaybeder. Bu ölüm Max'i annesinin, babasının ve elbette kendisinin ve dünyanın da ölümlü olduğu gerçeği ile yüzleştirir.

Diyagram 1

	a	b	c	d	e	f	g	h	
8									8
7									7
6									6
5									5
4									4
3									3
2									2
1									1
	a	b	c	d	e	f	g	h	

wKe1,Od1,Nb1,g1,Bc1,f1,Ra1,h1,Pa2,b2,c2,d3,e2,f2,g2,h2/bKe8,Od8,Nb8,g8,Bc8,f8,Ra8,h8,Pa7,b7,c7,d5,e7,f7,g7,h7

Max - Norman
Beyaz hamlededir.

1.a3!? Max d3 piyonu, kardeşi Jez a3 piyonu ile temsil ediliyor.

Bu dönemlerde Yaya'nın hayali ve babasının sonsuz sevgisi ona destek olur.

Norman yalnızca beş hamle süren açılış oyunları ile sürdürür derslerini (Diyagram 2). Nihayet 20 hamlelik derslere kadar ilerlemeyi başaran Max, bu zorlu öğrenim sürecinden sonra Isabella'nın karşısına çıkacak cesareti kendinde bulur. Aralarında oynanacak maçı kazanırsa Isabella onu aşağılayıcı davranışlarını sonlandıracak, kaybeden Max olursa okuldan ayrılacaktır. Norman, Max'in hayatı bir maça çıkacağını öğrenince küçük bir şok geçirir. Max'in henüz bir maç çıkartacak aşamaya gelmediğini düşünmektedir. Ancak ok artık yandan çıkmıştır. Kendinden emin Isabella, Rusça konuşan özel satranç antrenörü ve Çince konuşan Tibetli bakıcısı ile çıkagelmıştır bile. Norman'ın Max'in kazanmasını dilemekten başka yapacak bir şeyi kalmamış, Isabella'yı tanıması onu galibiyet için daha da hırslandırmıştır.

Maç Max'in 1.b4 hamlesi ile başlar, nefes kesici bir mücadele yaşanır, çok

Max, Norman'ı para karşılığında kendisine satranç öğretmesi için ikna ediyor.

kritik bir konum oluşur, Max zaman sıkışması içindedir ya oyunu kazandıran tek hamleyi bulacak ya da üç hamlede mat olacağı bir konuma mahkûm olacaktır. Max öyle bir hamle yapar ki yalnızca satranç öğrenmekle kalmadığını, onu bir metafor olarak kullanarak

hayatı da daha derinden kavramaya başladığını kanıtlar.

Küçük Bir Oyun, satranç merkeze koyarak hayatın anlamını sorgulayan, sonunda özellikle ailenin ve sevginin önemini vurgulayan bir aile filmi. Filmin öyküsünü de yazan yönetmen Evan Oppenheimer, Isabella'nın Rus satranç antrenörü Vadim Alexeyevich rolünde kamera karşısına geçmeyi de ihmal etmiyor.

Filmin ünlü oyuncularını Olympia Dukakis ve F. Murray Abraham, Max'in hayatı anlamlandırma sürecinde deneyimlerini aktaran iki yaşlı insanı canlandırıyor. Max'e hayat veren Makenna Ballard, küçük bir oyuncu olarak oldukça başarılı. Yönetmen mekân olarak New York'u ve satranç filmlerinin alışılmış mekânı Washington Square Park'ı seçmekle kalmıyor, filmin yazılarında bu mekâna atıfta da bulunuyor: "Bu yapımda tasvir edilen öykü, tüm isimler, karakterler ve olaylar kurgusaldır. Ancak Washington Square Park gerçektir. Ve beş papel kaybedecek ruh halindeyseniz, bu satranç oyuncularının birçoğunu orada bulacaksınız."

Bir satranç filmi olmasına karşın

Diyagram 2

	a	b	c	d	e	f	g	h	
8									8
7									7
6									6
5									5
4									4
3									3
2									2
1									1
	a	b	c	d	e	f	g	h	

wKe1,Oe2,Nc3,f3,Bc1,f1,Ra1,h1,Pa2,b2,c2,d2,e4,f2,g2,h2/bKe8,Qc5,Nb8,g8,Bc8,f8,Ra8,h8,Pa7,b7,c7,d7,e5,f6,g7,h7

Max - Norman
Beyaz hamlededir.

1. ♖e3! Norman'a, artık öğrencisinin açılış konusunda yeterli düzeye geldiğini düşündüren hamle.

Küçük Bir Oyun, izleyiciye doyurucu satranç konumları sunmuyor. Bazı sahnelerde hamleler yapılırken kamera satranç taşlarının baş kısmını bile göstermiyor. Max ile Isabella arasında oynanan maçta, Beyazların piyonu ve zire terfi ettirerek kazanabileceğinin ileri sürüldüğü konumda bile tahta bütünüyle görülemiyor. Aynı konumun tahtada birbirinden farklı biçimde dizildiği, görülebildiği kadarıyla, filmde tarif edilene benzer bir kazancın olmadığı izlenimi ediniliyor. Aynı maçta "Meksika Savunması" adı geçer, ancak satranç literatüründeki kullanımından çok Meksikalı sokak çalgıcılarına atıfta bulunduğu anlaşılır. Diğer taraftan, filmde Norman tarafından uygulanan satranç öğretme metodu da akılcı olmaktan çok uzak görünüyor. Max'in Isabella ile maçında, en uygun hamleyi tahtadaki konuma bakmak yerine çevrede akıp giden kent yaşamında aramasının satrancın ruhuna uyan bir yanı bulunmuyor. Bununla birlikte, Max'in Isabella'ya karşı oyunu kazanabilecekken zamandan kaybetmeyi seçmesi böylece aslında kendisi ve ailesinin güncel durumu için en uygun hamleyi yapmış olması Norman'ın derslerinden gerekli özü çıkarıp aldığı biçiminde

Max, Norman'dan satranç öğreniyor.

yorumlanabilir. Buna karşın, Max'in satrancını hızla ilerleterek, başından itibaren usta bir oyuncu olduğu izlenimini veren, bu izlenimi –Bobby Fischer gibi– Rusça bilmesiyle kuvvetlendiren Norman'ı bile filmin sonunda yenilgiye uğratması akla yatkın gelmiyor.

Küçük Bir Oyun, çocuklara satrancı sevdirmek ve ailece güzel bir zaman geçirmek için izlenebilecek bir film olarak satranç sinemasında yerini alıyor.

F. Murray Abraham, satranç ustası Norman'ı başarıyla canlandırıyor.

Bir film daha mutlu sonla bitiyor. Benim aklım bir satranç mabedini andıran Washington Square Park ve onun hep orada yaşıyor gibi görünen yaşlı satranç ustası Norman'da kalıyor. Yüzünde giderek derinleşen kırışıklıkları, giderek beyazlaşan sakalları, üstüne bir zırh gibi giydiği o sert görünüşü... Norman "Satranç oynamak isteyen var mı?" diye sorar sormaz göz göze geliyoruz. Beni görünce irkile ve hoşlanmadığımı hiç saklamasa da beş dolar karşılığında oynamayı kabul ediyor. Benden daha iyi oynadığına kuşku yok, aslında ben de oyunu pek umursamıyorum. Onu nedense şehrin ve yaşamın bütün sırlarına ermiş bir modern zaman filozofu gibi görüyorum. Oynarken, bir taraftan da biriktirdiğim bütün soruları satrançla bilenmiş aklına fırlatıp duruyorum. Beni, hiçbir yanıt alamadan hızla mat ediyor. Arkasına rahatça yaslanıp kasketini yana kaydırıyor, parkta satranç oynayanları, yoldan akıp giden hayatı sakince süzüyor, sonra o gur sesiyle bana dönüyor: "Git artık buradan!"

Kaynaklar

<http://www.imdb.com/title/tt2276480/>

(Erişim tarihi: 19.06.2017)